Adrian Drăgan

Viaţa lui Ivan Ilici

În seara în care l-au luat – era o seară încinsă de mai – Ivan Ilici se întorcea singur spre casă. Ca de fiecare dată când era singur – şi de ani buni sau, mai degrabă, răi, viaţa lui era asemenea unei plaje pustii pe care vântul poartă, cine ştie de unde smulse, crengile unor copaci nevăzuţi – se gândea la tot ce a fost şi nu mai este, la tot ce ar fi putut să fie dar nu a fost pentru că – de cine, de ce? – nu s-a îngăduit. La toată bogăţia sa de nădejdi risipită, spulberată, pierdută… unde, când nu mai ştie.

Înainte de furtuna care distrusese lumea – cu tot ce avea ea, bun şi rău – şi viețile tuturor, Ivan Ilici era un tânăr plin de avânt: avântul credinței, al poeziei, al dragostei. Apoi a început războiul, care totuşi parcă a luat pe neaşteptate acea lume care îl dorea atât, la care Ivan Ilici a plecat plin de avânt şi aşa l-a şi luptat, dar războiul s-a împotmolit în mlaştina înfrângerilor, şi avântul celor din tranşee nu l-au putut urni de acolo, apoi acel razboi pierdut s-a sfârşit şi a început altul, în care Ivan Ilici a luptat cu încă neobosit avânt… Dar câtor războaie pierdute cărora le supraviețuieşti, câtor bătălii în care te baţi cu nădejde şi pe care, fără excepție, le pierzi, le supraviețuieşte avântul? Căci şi acest al doilea război s-a pierdut. Iar cu el, Ivan Ilici a pierdut totul: credința s-a ruinat într-un sentiment crepuscular de disperare , poezia a eşuat în cimitirul decepțiilor realiste iar dragostea… dragostea a fugit cu familia la Paris.

În cumpliții ani de foamete din timpul războiului civil – pe când oamenii nu se mai mulțumeau să se omoare, ci se şi mâncau între ei – tatăl lui Ivan Ilici a murit de o moarte neobişnuită unui aristocrat – de foame. Când razboiul era pe sfârşite – şi era pierdut – a murit şi mama sa, de singurătate, căci se moare şi de tristețe. Pe atunci, Ivan Ilici lupta departe, în armata generalului Kolceak, iar fratele său mai mare dispăruse asemenea unui miraj cu un regiment întreg al gărzilor albe în pustiurile kirghize. Lipsită nu doar de nădejdi, ci mai ales de temeiul acestora, mama s-a stins ca un strigăt care nu poate răzbi prin pereții inexpungabili ai deznădejdii. Şi aşa singurătatea se desăvârşea în jurul lui Ivan Ilici, ca o ursită, ca un

pustiu ce înaintează încet şi tenace ca o oaste care pe tăcute se furişează şi înconjoară tabăra duşmană.

Când armata albă a fost spulberată ca zăpada de vânt, topită ca zăpada de soare, Ivan Ilici, mai mult din obişnuinţă decât din convingere, a reuşit să iasă din încercuiri, din capcane şi să scape de urmăritori. Dar încotro să-şi azvârle paşii, lipsit fiind de speranţă, care este avangarda oricărui drum al oamenilor? Unde dacă nu spre trecut, adică spre casă?

A fost un drum lung, care a ţinut ani de zile, un pelerinaj printr-o ţară a miracolelor rele, un pelerinaj prin infern. A străbătut nesfârşite câmpuri calcinate, semănate acum cu cadavre de vaci cu ugerele plesnite, cai cu coamele pârjolite, oameni cu ochii uscaţi, apoi păduri ai căror copaci erau arşi pe jumătate şi sate părăsite în casele cărora, în locul oamenilor, se adăposteau pisici sălbatice, cârtiţe pe care bombardamentele le alungaseră din pământ, şerpi şi fantome terorizate de focurile ce înconjurau zările asemenea unui permanent răsărit. Se culca în aşternuturi reci în care se trezea acoperit de cenuşă şi în fiecare seară se întreba dacă nu s-ar cuveni să îşi ispravească drumul acolo, dar în fiecare dimineaţă, odată cu ziua începea şi calea care îl sugea avidă – prin ce putere, căci nu îi întrevedea nici un capăt şi nici un sens? – asemeni unei chemări.

După mai bine de trei ani a ajuns acasă. Acasă? În casa în care se născuse şi crescuse şi îşi crescuse speranţele şi avânturile locuiau, înghesuite în odăile cândva largi şi luminoase, acum despărţite de falşi pereţi confecţionaţi din vechi şifoniere, bufete şi chiar carcase de tramvaie, câteva famelice familii proletare… Ce le adusese în afară de putere revoluţia? se întreba Ivan Ilici, cazat până la urmă într-o veche debara de la mansardă, vecină cu podul ocupat de un fost preot a cărui hrană o constituiau porumbeii de care se îngrijea ca de o turmă de oiţe. Ar fi avut aceeaşi moarte ca şi tatăl său dacă pân' la urmă nu i s-ar fi oferit o slujbă de paznic la o bibliotecă pustiită, căci cărţile urmaseră fidele soarta autorilor reacţionari.

Aşa că, în minunata lume nouă, viaţa lui s-a încăpăţânat să continue.

Cehov spunea că singurul motiv pentru care nu merită să îţi iei viaţa este faptul că ţi se poate întîmpla ceva excepţional chiar acum, ceva care să îţi salveze, să îţi justifice viaţa, iar Cioran că gîndul că poţi să te sinucizi de asemenea chiar acum, adică oricînd, îţi dă puterea de a trăi. Ivan Ilici nu mai aştepta nimic excepţional, nu mai credea că viaţa îi poate fi salvată,

aproape că nici nu o mai dorea, după cum nici puterea de a trăi nu şi-o dorea şi, deşi se gîndea zilnic la suicid, nu ieşea defel fortificat din acest exercițiu al deznădejdii. Credința, ultimă salvare a celui care stă pe pod privind şovăitor în jos, nu şi-o pierduse, e drept, dar pentru Ivan Ilici era mai degrabă o acceptare resemnată a unei pedepse de neînțeles, o tristețe neputincioasă... De altfel, pentru cei credincioşi, deznadejdea este o tentație mult mai reală decît pentru indiferenți.

Iar Ivan Ilici trăia în deznădejde, o deznădejde care nu era însă rece şi placidă, aşa cum este îndeobşte la cei care, pustii de nădejdi fiind, totuşi trăiesc, nu, era o deznădejde arzătoare ca vechea speranță, chinuitoare ca setea şi foamea celui pierdut în deşert, concretă, vie, o limbă de foc lingînd duh şi trup. Şi cu deznădejdea sa trăia Ivan Ilici aşa cum alții trăiesc cu o femeie sau cu un ideal, se culca cu ea şi se gîndea la ea tot timpul, împărțea pîinea ei amară şi băutura ei sălcie. Aşa că dacă, într-o dimineață ploioasă de noiembrie i-a spus lui A. P. Bursuk, un individ cafeniu care aluneca de-a lungul culoarelor trăgînd cu urechea pe la uşi, că “singura diferență dintre viață şi infern e doar una de durată, căci infernul este veşnic” pe noi nu ne miră, dar vecinul a găsit de cuviință să transmită aceste vorbe posterității menționîndu-le în raportul săptămînal pe care-l înainta colonelului CEKA B.I.G. Totuşi Bursuk nu a fost canalie pînă la capăt: a adăugat, ca pe o circumstanță atenuantă, mențiunea că “numitul Ivan Ilici era într-o stare vădită de mahmureală”.

Bineînțeles că era mahmur, dacă bea. Bea mult, fără patimă şi resentimente, bea la fel de natural cum se iubeşte, se respiră, se speră. Într-adevăr, vodca nu mai era ca “înainte”, era mai proastă, mai slabă şi, ah, da, mai scumpă, dar Ivan Ilici se obişnuise, în fond ce mai era ca pe vremuri?!

În acea seară încinsă de mai în care l-au luat se întorcea – beat – de la o gradină de vară. Era, ca de obicei, singur, şi se gîndea la tot ce a avut şi nu mai are, la ce ar fi putut să fie şi – dar de cine şi mai ales de ce? – nu s-a îngăduit, la viața lui, colecție de avînturi irosite, de războaie pierdute, muzeu al ratării, viața lui călcată în picioare şi făcută țăndări şi împrăştiată, viața lui facută albie de porci. Castanii şi teii foşneau înmiresmat, de parcă în umbra lor îngerii ar fi ținut sobor, stelele clipeau blajin, şi Ivan Ilici

contempla cu o dureroasă mirare indiferența frumuseții nopții, a vieții de dincolo de el…

I-a văzut, fumînd tăcuți, aşteptînd calmi în fața casei, lîngă o maşină neagră duduind ca o bestie neagră, şi a priceput, cuprins de un val fierbinte de nemărginită bucurie (credea că, după atîta amar de amaruri, uitase gustul bucuriei), ba chiar a mulşumit, cu glas tare, euforic, lui Dumnezeu, în tăcerea înaltă a nopții ce părea că îşi ține răsuflarea. Nu l-au întrebat nimic, nici măcar din formalitate, cum îl cheamă, pur şi simplu ei nu se puteau înşela, doar l-au înşfăcat cu mîini puternice şi tinere de lucrători şi l-au azvrlit în pîntecul maşinii. Iar Ivan Ilici, beat de fericire, s-a lăsat pe mainile călăilor ca purtat de îngeri. Viața lui avea o şansă.

A îndurat nesfîrşitele şi labirinticele anchete asezonate generos cu bătăi şi torturi care ar concura prin fantezia lor orice creație artistică, ba chiar însăşi bănuita grădină a deliciilor, nu cu eroism, nu avea timp de aşa ceva, nici chef nu mai avea acum, ci cu entuziasm. Fiecare pumn care îi scutura sacul de oase al trupului, fiecare bîtă, fiecare țigară stinsă pe fese sau pe tălpi care aruncau din el gemete, zbierete şi valuri de sînge negru, îl aruncau, ca o maree binecuvîntată, tot mai aproape de mîntuire. Nu a declarat nimic, nici măcar nu încerca să înțeleagă ce vroiau de la el, era ca într-un extaz de care nu se mai sătura. Multă vreme l-au crezut erou şi i-au aplicat tratamentul adecvat. Apoi au înțeles că e nebun, că îşi doreşte tortura, şi asta i-a scos din minți şi mai tare, şi l-au torturat şi mai tare, şi mai rafinat, astfel încît după şedințe prelungi se trezeau epuizați ca sfinții după ce au fost răpiți în grădinile fără vreme şi purtați apoi iarăşi la limanul dezolant al lumii.

În celula, zăcînd pe cimentul umed care amorțea fierbințeala rănilor, urmărind pe trupul său urmele hîde lăsate de aparatul de sudură (ultima modă în procedura de anchetă), i se părea că reconstituie un traseu misterios, un drum… şi cum orice drum înseamnă în primul rînd un sens, rănile dădeau, în fine, un sens vieții sale… o justificau! Mergînd uimit pe acest drum semănat cu munți inalți, de stîncă neagră, culmi pierdute în cețuri groase pe care aproape putea păşi, abisuri fără fund, i se părea că împlineşte un rost străvechi şi rămas ascuns atîta vreme, un rost către care a pornit de cînd a părăsit trupul mamei sale pentru a intra în acea împărăție

a luminii şi suferiței care este lumea, pîntecul de chit din care, iată, acum adulmeca ieşirea…

Într-o noapte a ajuns pe marginea unui crater fumegînd, un fost mamelon pe vremuri, calcinat acum de focul rece al lămpii de sudură. S-a aplecat cu grijă peste marginea lui şi a văzut că înăuntru lava împietrise într-un fel de scară spirală care se pierdea în beznă. {i poate pentru că era tăcerea atît de adîncă, lui Ivan Ilici i se părea că desluşeşte un vuiet vag urcînd din nevăzutul capăt al craterului. Aşa că, foarte atent şi puțin speriat, puse piciorul pe prima trepată, apoi pe a doua şi, tot aşa, cu multă grijă, coborî în interiorul din ce în ce mai negru al vechiului vulcan. Pe pereți desluşea zboruri împietrite, priviri pierdute în adîncuri tainice, strigăte oprite înainte de a se face auzite. Era întuneric de-a binelea şi el înainta pipăind pereții care, în mod misterios, îşi pierdeau progresiv fierbințeala, cînd îşi dădu seama c' vuietul ce p'rea sus a fi doar un ecou al tăcerii crescuse ca un tunet continuu şi foarte îndepărtat. Pietrele pe care călca se răciseră de-a binelea şi păreau chiar umede, ca acoperite de stropi de apă spulberați, cînd văzu că tunelul acela se sfîrşeşte undeva foarte departe, într-un fel de ceță sau de lumină azurie şi aurie, şi grăbi pasul care începea să îi alunece tot mai mult pe stîncile tot mai ude, în timp ce vuietul se întrupa, cu fiecare pas, în vuietul valurilor zdrobite de țărm. Aproape orbit ajunse în cele din urmă în gura craterului care se deschidea către o plajă pustie. Pe stîncile acoperite de spuma valurilor, Ivan Ilici se opri şi privi minunîndu-se în jur, încercînd să îşi amintească acea plajă pe care mai fusese parcă odată, de mult, dar nu putea de fel să o localizeze, era lîngă Odessa, lîngă Livadia poate… Oricît se străduia, nu reuşea să îşi amintească, vîntul ce bătea dinspre larg, mirosul tare al mării, soarele sclipind orbitor îl ameței şi parcă îi răpeau minții, şi deodată văzu casa, o fantasmă albă pe un promontoriu aruncat în mare asemenea unui val de nisip şi pămînt, la cîteva sute de paşi în dreapta sa. Ca hipnotizat, Ivan Ilici o luă de-a lungul țărmului într-acolo, valurile i se spărgeau de picioarele goale, şi el îşi dădu seama că e dezbrăcat, îşi spuse că nu poate să meargă aşa într-o vizită, ce vor gîndi oamenii aceia, dar nu se opri, pur şi simplu nu putea să îşi ia ochii de la casa singuratică pe care ştia ca o mai văzuse, poate în copilarie sau altcandva… Ajuns în fața ei se opri o clipă privind-o cu luare aminte, era o casă de piatră albă, proaspăt văruită, părea ruptă din soarele largului, o

casă largă în spatele căreia ghicea o terasă. În jurul ei nu era decît un gard vegetal scund, cu frunze mici de un verde crud şi lucios şi cu flori ca nişte boabe sau lacrimi roşii care răneau ochii lui obişnuiți cu bezna celulei. Intrarea se făcea printr-un fel de portic de plante agățătoare, mult mai înalt decît restul gardului, în care vîntul adusese alge care fluturau ca pletele unei fete ce tocmai a ieşit din mare şi se zvînta pe țărm, iar dincolo de portic începea o alee cu pietriş cald şi nisip pe care Ivan Ilici călca înfiorîndu-se pînă ce ajunse în fața uşii de lemn brun, pe care o împinse timid şi avu surpriza să constate că era deschisă. Păşi cu băgare de seamă înăuntru, pe dale de piatră calde şi rotunde, cercetînd odăile spațioase, răcoroase şi totuşi pline de lumină. Erau pustii, părea că nu e nimeni acolo, dar Ivan Ilici simțea prezența – e drept, nevăzută – a unor servitori grijulii care parcă pregătiseră casa pentru stăpînii ce păreau a trebui să sosească din clipă în clipă pentru a-şi petrece, ca în fiecare vară, vacanță aici. Mobilele erau acoperite de mari cearceafuri albe, prin care Ivan Ilici ghicea totuşi rostul şi gustul ales al meselor, canapelelor, fotoliilor… Erau puține piese de mobilier, ceea ce făcea ca odăile, şi aşa foarte aerisite, să pară şi mai largi şi mai luminoase, Ivan Ilici privea fermecat în jur, îmbătat de lumină, de răcoare şi mai ales de briză, briza, briza îşi spunea şi atunci le văzu, ferstrele cu perdele străvezii fluturînd în bătaia vîntului ca nişte vele sau nişte aripi de înger al mării, şi dincolo de ele începea o terasă inundată de lumină care se pierdea în azuriul mării care, şi el, se estompa pînă ce se pierdea în nesîarşirea largului despre care nu se putea spune al cui e, al mării sau al cerului, dar pentru Ivan Ilici nici nu mai conta, pentru că era totul.

Dimineața s-a întors… la viața de zi cu zi, interogatorii, bătăi, la acele strecurate sub unghii, țigările stinse pe pleoape, sacii de nisip care îi izbeau şalele… Însă pentru că în fiecare noapte vizita casa de pe malul mării ai cărei stăpîni nu mai veneau, această realitate cotidiană devenea tot mai mult un fel de vis, o noapte lungă din care se trezea în lumina sidefie a țărmului. Începuse să devină nerăbdător sub anchetă şi, ca să se întoarcă cît mai repede în celulă şi la vila de pe malul mării, mima leşinuri, dădea răspunsuri absurde care să îi întărîte pe călăii ce îi pregăteau cu o minuțiozitate demnă de îngerii păzitori mîntuirea… Unde se ascunde cutare terorist reacționar care coboară în sate ca un lup şi împuşcă pe şefii de colhoz, sub ce travesti acționează colonelul cutare duşmanul poporului, strigau ei iar Ivan Ilici

şopteşte “de fapt poporul nu avea nimic cu colonelul, ba chiar țăranii îi dădeau să mănînce...”, iar ei se opresc şi se apleacă avizi deasupra lui, sperînd să afle că o țărancă bătrînă nu a avut conştiința de clasă şi patriotismul necesare pentru a recunoaşte în barba murdară a cerşetorului pribeag căruia i-a dat o cană cu apă şi un codru de pîine barba superbă şi parfumată de odinioară a colonelului, lui Ivan Ilici îi era sincer milă de ei, auzindu-i cum aproape că îl imploră, cine, cine i-a dat...dar el este deja departe.

Într-o zi, din exces sau poate din milă, un ciomag, mai forțos, se pare a rupt ceva în el, înăuntru. S-a trezit pe un pat de infirmerie, dar nu îl durea nimic. “Băieții au exagerat” a auzit o voce indiferentă, profesionistă, “l-am pierdut”. “Oricum nu era bun de nimc....” Fericit, Ivan Ilici şi-a permis chinuitorul lux de a zîmbi.

A închis ochii şi, la capătul craterului şi apoi al țărmului, casa de pe malul mării l-a primit iarăşi, cu lumina şi răcoarea ei ce îi pătrundeau prin răni în tot trupul. Ieşi pe terasă şi îşi lăsă gîndul în voia brizei. Vuietul largului creştea asemenea unei simfonii în neostenit crescendo, învăluind totul şi destrămînd lumea pînă ce nu mai rămăsese decît el, pînă ce el însuşi era larg.

De dimineață nu s-a mai întors.

respiro©2000 All rights reserved.